

ISSN 2521-1366 (Online), ISSN 2415-802X (Print)

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

***Альманах
наукового товариства «Афіна»
кафедри культурології та музеєзнавства***

Випуск 23

Засновано у 2003 році

Рівне – 2024

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альманах наукового товариства «Афіна» кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства. Вип. 23 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. Рівне : РДГУ, 2024. 157 с.

Головний редактор:

Виткалов С.В. – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства РДГУ

Редакційна колегія:

Чміль Г.П. – доктор філософських наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії мистецтв України, директор Інституту культурології Національної академії мистецтв України (голова редколегії)

Афоніна О.С. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв;

Виткалов В.Г. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства РДГУ (заступник головного редактора, відповідальний секретар)

Випих-Гавронська А. – доктор мистецтвознавства (габілітований), професор, проректор відділу розвитку Академії ім. Я. Длугоша (Польща)

Єфіменко А.Г. – доктор мистецтвознавства, професор, Український Вільний університет (Мюнхен, Німеччина)

Кравченко Л.М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри культурології Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка

Курдина Ю.М. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії, музеєзнавства і культурної спадщини, Національний університет «Львівська політехніка»

Петрова І.В. – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля, Київський національний університет культури і мистецтв

Петренко О.Б. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності і міжнародного співробітництва РДГУ

Потапчук Т.В. – доктор педагогічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І.Я. Франка

Сабадаш Ю.С. – доктор культурології, професор, завідувач кафедри культурології, Маріупольський державний університет (Київ)

Рецензент:

Гончарова О.М. – доктор культурології, професор, професор кафедри музейного менеджменту, Київський національний університет культури і мистецтв

Науковий редактор і упорядник випуску – **проф. Виткалов В.Г.**

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN 2521-1366 (Online), ISSN 2415-802X (Print)

Видання індексується: Index Copernicus (Польща), Google Scholar, Cosmos (США) та Research Gate, Research Bible (Німеччина); CEEOL; Cite factor; European Reference Index for the Humanities (ERIH), Збірник поданий також на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України».

Редакція не завжди поділяє точку зору автора. За точність наведених цитат, імен, прізвищ, дат відповідальність несуть автори.

Друкуються за рішенням вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 12 від 5 грудня 2024 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р. Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

УДК 002.2(477) «18/19»

**ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КНИГОДРУКУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVI ст.
ТА ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ Й ОСВІТИ****Юлія Василівна Сульжик** – здобувачка вищої освіти спеціальності 034 «Культурологія»
yulia.2402f@gmail.com**Марина Борисівна Шатрова** – доцент, кандидат історичних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
<https://orcid.org/0000-0001-5103-8242>
shatromarin5@gmail.com

Запропоновано історіографічний огляд наукових досліджень української стародрукованої книги в 90-х роках ХХ – початку ХХІ століття. До уваги взято найвагоміші праці з теми. Встановлено найактуальніші науково-дослідні теми: стародрукована книга в історико-культурному процесі України XVI ст.; українська стародрукована книга за видами і жанрами; українська стародрукована книга в складі фондів бібліотек; мистецтво української стародрукованої книги.

Ключові слова: історія української культури, українська стародрукована книга, українське книговидання, історія книжкової справи.

Постановка проблеми. Важливим періодом у піднятті стану національної свідомості в країнах Центрально-Східної Європи стало XVI ст. Ця ознака досить вдало позначилася на розвитку освіти та культури, а це, зі свого боку, значно вплинуло і на суспільно-політичне життя на українських землях. Варто зауважити й те, що пошквдження культурно-просвітницької діяльності у східній частині Європи не була чимось випадковим чи спонтанним, а стало переконливим продовженням процесів, які розпочалися раніше в інших європейських країнах. Відтак, розглянемо основні тенденції суспільного розвитку та їхній зв'язок із виникненням книгодрукування в Україні у вказаний період.

Останні дослідження та публікації. Основу інформаційної бази дослідження складають теоретичні та методологічні праці вітчизняних учених, які вивчали історію книговидання в Україні взагалі та діяльність І. Федоровича (Федорова) зокрема. Вивченню діяльності першодрукаря в Острозі та виданню Острозької Біблії присвячено праці В. Деліман [2], О. Мельничук, Л. Марківської, Н. Сірук [9], Ґрунтовним є посібник М. Чайковської [13] та ін. Загалом, досліджувана тема є актуальною і потребує історіографічного та культурологічного огляду праць українських вчених.

Основна мета роботи – на основі аналізу праць учених з питань історії книги встановити послідовність й визначити особливості виникнення та розвитку українського книговидання у XVI ст. і його місця в історико-культурному процесі.

Виклад матеріалу дослідження. Умови, в яких відбувався розвиток української культури зазначеного вище періоду, були досить складними. Важливою умовою розвитку культури будь-якого народу є, як відомо, наявність власної держави. На превеликий жаль, залежність розвитку культури від політики урядів країн, у складі яких перебували українські землі, було причиною відсутності державності в українців у той період. Люблінська унія (1569 р.) призвела до того, що в межах однієї держави опинилися більшість українських земель. Це, з одного боку, сприяло культурному зближенню населення, а з іншого – запустило процеси окатоличення та колонізації українців. Церкві належало важливе місце в культурному розвитку вказаного періоду. Підписання Берестейської унії (1596 р.) призвело до поглиблення кризових явищ у православної церкві та втратою нею привілейованого становища в суспільстві, що негативно відбилась на розвитку української культури зокрема. На розвитку культури позначилася також боротьба різних станів українського суспільства за свої національні та релігійні права.

У XVI ст. українська культура підпадала під вплив культурно-ідеологічних течій, які розповсюджувались у той період в Європі. Із заходу на схід українськими землями ширилися традиції, пов'язані з Відродженням, Реформацією та Контрреформацією. Українські культурні та освітні діячі, вбираючи нові європейські ідеї цього періоду, шукали в них шляхи вирішення тодішніх проблем своєї землі.

Писемну мову українців та білорусів у XVI ст. називали «руською». У Великому князівстві Литовському вона була офіційною мовою, нею написані Литовські статuti, велось діловодство в судах і державних установах тощо. У змісті багатьох тогочасних документів учені зазначають вплив усної народної мови. Сьогодні дослідниками вважається, що в XVI ст. у руській мові, під впливом усного народного мовлення, з'являються риси української літературної мови.

Однією з перших рукописів, перекладених із церковнослов'янської тогочасною українською

мовою, було Пересопницьке Євангеліє, написане в монастирі в с. Пересопниця на Волині. Багатьох дослідників цієї унікальної пам'ятки вражають талант і сміливість його перекладачів – архимандрита Пересопницького монастиря Григорія і сина священнослужителя з м. Сянок М. Василевича. Вони не лише замінювали слова церковнослов'янської мови або неслов'янського походження на зрозумілі тогочасним українцям розмовні, а й наводили їх тлумачення й добирали синоніми.

Трохи пізніше з'являються інші переклади релігійних текстів українською мовою – Крехівський Апостол (60-ті рр. XVI ст.), Волинське Євангеліє (1572 р.) та ін.

Відомий нині дослідник І. Огієнко зазначає, що основні ідеї реформаційних рухів, які сильно сколихнули розвинуті європейські держави, перекинулися за інерцією в Польщу, а звідти – і на західноукраїнські землі. Для українського народу реформація принесла багато нових ціннісних ідей, які досить швидко розповсюджувались серед широких верств населення. Громада все частіше почала піддавати сумніву канони традиційної релігії, проголошеної вищим духовенством. Велика кількість католицьких та православних священнослужителів була дискредитована своїми вчинками, а це позбавляло їх авторитету та поваги серед прихожан. Поширення освіти серед пересічних людей могло врятувати ситуацію. А це сприяло б утвердженню національних та релігійних цінностей. Як наслідок, стали виникати церковні братства, діяльність яких спрямовувалася на захист духовності та культури українського народу [11].

Головною тенденцією, що сприяла зміні свідомості людей, став процес занепаду ідеї про унікальність церковної та літературної мови. В результаті цього утверджується нова українська літературна мова, що максимально наближається до народної говірки. Як підсумок – у той час відразу з'явилася низка перекладів Святого Письма та починають видаватися нові книжки [11].

Саме на цьому відтинку історії починає свій відлік книгодрукування в Україні. Воно стало невід'ємною частиною української культури та освіти. Слід зазначити – друкарство не було суто досягненням слов'ян, а набуло поширення на наших землях завдячуючи культурним впливам Західної Європи. З цього приводу український науковець П. Кралюк акцентує увагу на тому, що першим книгодрукарем справедливо називають німецького ремісника Й. Гутенберга, який впродовж 1455-1456 рр. видав у Майнці Біблію – першу в історії друковану книгу. Та вже до кінця XV ст. друкарні існували майже у всіх великих європейських містах. Але, в православно-слов'янські країни Східної Європи книгодрукування прийшло із значним запізненням [8; 8].

У науковій спільноті до цього часу існують суперечки щодо того, коли й де саме виникла перша друкарня на українських землях. Проте, більшість учених схиляються до того, що початок історії вітчизняної книговидавничої діяльності слід починати з діяльності Краківської кириличної друкарні, яка працювала з кінця XV ст. Друкарня створена для забезпечення культурно-освітніх потреб українців та білорусів і мала тісний зв'язок з культурними осередками на українських землях. Згодом свої друковані видання на нашій території поширювали через діяльність білоруського першодрукаря Ф. Скорини та публікації заблудівської друкарні гетьмана Великого Князівства Литовського – Г. Ходкевича [5; 29].

Одним із критичних періодів у культурному житті України стала поява друкованих видань. Перші п'ять книг, надрукованих кириличним текстом старослов'янською мовою, вийшли друком у 1491 р. у краківській друкарні німця Ш. Фіоля з Нойштадту [6; 13]. Він уперше застосував у своїх книгах двоколірний друк. Починаючи з 1517 р. у Празі, а з 1525 р. у Вільно друкарським мистецтвом займався Ф. Скорина. Його видання за рівнем художнього насичення були вищими за всі попередні слов'янські примірники [1].

Першодруки білоруса Ф. Скорини відкрили шлях до використання протестантської літератури на українських землях. Ці події сприяли розповсюдженню наукової літератури з Західної Європи. Однак першодрукарем в Україні історична наука вважає І. Федоровича (Федорова). Є досить суперечливе ставлення істориків щодо постаті друкаря. Я. Запаско вважав, що І. Федорович заклав міцний фундамент для поширення друкарства в Україні, а разом із цим розвитку освіти й літератури [3]. І. Федорович разом із П. Мстиславцем в Заблудові видали «Євангеліє учительне», а через рік – Псалтир та Часослов [3; 126-127]. У Львові І. Федорович (Федоров) надрукував «Апостол». Праця над ним тривала майже рік – із 25 лютого 1573 р. до 15 лютого 1574 р.

За дослідженнями Г. Ковальчук, завідувачки відділу книгознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України, у 1578 р. в Острозі І. Федорович надрукував «Буквар». Книжки друкаря видавалися на білому високоякісному папері місцевого виробництва (папірень Буська і Лівчич) та привізному (з Крешович, Могили, Прондника, Душацького) [7; 8]. Львівський єпископ Г. Балабан переніс місце проживання до Львова у 1576 р. і тут, після смерті в 1583 р. Івана Федоровича (Федорова), допоміг Львівському братству викупити верстати друкаря.

Першим маляром, причетним до оздоблення друкованої книги, є львівський майстер Л. Пухала

(Пухальський) (1540-1608 рр.). Документально підтверджені його близькі взаємини з друкарем Іваном Федоровичем описують майстра, як представника тогочасного українського середовища, з яким друкар підтримував тісні контакти під час свого проживання у Львові [3; 85]. Лаврін Пухала – один з авторів проекту мистецького оформлення львівського «Апостола» 1574 р. [6]. В історії української книжкової гравири цього періоду спостерігається орієнтація в оздобленні видань на західноєвропейську традицію.

У контексті цієї тези, варто пригадати стосунки Івана Федоровича з вроцлавським гравером Б. Ебішем та В. Шарфенбергом із Кракова, що гравіювали львівського «Апостола» в 1574 р. [6].

Історична доля ставила український народ в умови державного співжиття з його ближчими сусідами, поляками, в яких книгодрукування виникло в 1473-1474 рр. [11]. А це явище дозволяє припустити, що на українських землях друкарні з'явилися ще наприкінці XV ст. А вже книгодрукування в Італії та Голландії з'явилося в 1465 р., в Чехії та Швейцарії – 1468 р., Франції – 1470 р., Угорщині – 1473 р., Англії – 1476 р. Навіть у Північній Америці початок книгодрукування датується з 1639 р. До 1500 р. у 246 містах Європи працювало 1099 друкарень, що випустили понад 40 тис. видань, загальним накладом майже 12 млн. примірників [11].

Перші українські друкарні випускали книги польською та латинською мовами, і цим, власне, відрізнялися від московських. У Московії їх друкували виключно церковнослов'янською мовою. З плином часу в Україні зростає число друкарень. Наприклад, в Галичині в XVI ст. функціонували друкарні М. Сльозки, єпископа А. Желіборського, єпископа Й. Шумлянського; в Стратині, Крилосі, Угорцях, Уневі, Перемишлі; на Волині – в Дермані, Костянтиніві, Почасві, Рахманові, Четвертні, Луцьку, Чорні, Кременці, Житомирі [10; 99].

Серед числа друкарів, які працювали в школі при Львівському братстві були справжні майстри Ренесансу – Л. Пилипович, Г. Іванович. В якості друкаря працював Т. Касіянович – перекладач із грецької мови. М. Сльозка, А. Скульський, С. Сідлер, С. Корунка відкрили свої власні друкарні.

Український історик А. Новосілецький вважав, що атмосфера друкарського життя була перейнята духом ренесансу [10; 117]. Українське життя, насичене ідеями ренесансу, у побуті та в мистецтві, і гуманізм, як інтелектуальна похідна від Ренесансу течія, відіграли важливу роль в перехідний час, коли національний рух в Україні відходив із рук магнатської шляхти, а козацька верства ще не була в силі взяти його до своїх рук. Український гуманізм у XVI ст. відіграв те значення в розвитку української складової історико-культурних змін в суспільстві, яку українофільство в XIX ст. в Україні, що була під владою Російської імперії.

Означені події переконливо підтверджують велику потребу для українського народу в друкованому слові, де на відміну від Московської держави, не могла працювати ні одна друкарня. Значна кількість українських друкарень ставила українську культуру в один ряд з найрозвинутішими в культурному відношенні західноєвропейськими державами.

Як слушно зазначає історик В. Овчінніков, друкарство на українських землях виникло і утвердилося завдяки підтримці окремих меценатів. Саме тому не випадково перші друкарні починають функціонувати у Львові, що на той час був важливим центром політичної, економічної та культурної діяльності міщанства в Острозі – резиденції найбагатшого і найвпливовішого українського магната – В.-К. Острозького [12; 346].

Отже, фінансування книговидавничої діяльності з боку заможних верств населення дає підстави позитивно оцінювати їхню благодійність. А вже вони свідомо дбали про поширення культурно-просвітницької діяльності серед різних суспільних прошарків, що дозволяло людям переоцінити укорінені норми й традиції, запроваджені церковнослужителями та самостійно розібратися зі своїми життєвими орієнтирами завдяки новій інформації, отриманій з книги. А також такі дії меценатів піднімали їхній авторитет в очах пересічних українців і дозволяли отримати належну підтримку інших своїх ініціатив з боку населення.

Я. Ісаєвич в одній зі своїх публікацій наводить статистичну інформацію, яка спонукає до роздумів. Так, із числа усіх книг, виданих на території України до 1648 р., 75 % надруковані церковнослов'янською мовою. При цьому, автор підкреслює, що в нашій державі у ті часи ця мова сприймалася як найвищий стиль рідної літературної мови. В Україні збереження архаїчних форм у друкованих текстах варто розглядати крізь призму опору денационалізації, що нав'язувалася ззовні. Загалом, упродовж 1574-1648 рр. на наших землях діяло 25 друкарень (17 із них видавали книжки переважно церковнослов'янською і українською мовами, а 7 друкувати тексти латинською і польською) [6; 33].

Початок розвитку книговидавничої діяльності в Україні був нелегким, адже в історичних довідках зафіксована інформація про спроби державної еліти контролювати цей процес. Відомі накази про запровадження цензури у цій сфері. За твердженнями різних вчених, у свій час навіть

магнат Василь–Костянтин Острозький був попереджений про те, щоб його друкарня не видавала видань без позитивного рішення короля. Вражаючою подією стала конфіскація полемічного твору М. Смотрицького «Тренос», надрукованого Віленською братською друкарнею, а керівник за це був ув'язнений. З цього приводу в релігійних колах не було одностайності. Церковні діячі домагалися посилення державного контролю над книговидавництвом. Відтак автори католицького віросповідання вимагали заборони виходу у світ некатолицьких публікацій [13; 44].

Висновки. Не зважаючи на всі труднощі та завади, українське книговидання досягає найвищого ступеню свого розвитку саме наприкінці XVI – початку XVII ст. Особливим періодом, що сприяє його піднесенню, стає культура епохи Відродження зі своїми гуманістичними ідеалами, яка в центр суспільно-історичного розвитку ставить людину з її цінностями, потребами, проблемами. Тому українські друкарі прагнуть поєднати у своїй роботі найкращі вітчизняні практики та успішний досвід інших країн. Така позиція книгодрукарів обумовила те, що друкарство на наших землях за своїм змістом та характером швидше наближалось до Західної та Центральної Європи, ніж до Росії. Проте, книги, що друкувалися в Україні були більш секуляризовані. Їх активно починають використовувати в школах та для домашнього читання. Через те, що накладі друкованих видань були обмеженими, а попит на них постійно зростає, бажаючі часто їх переписували. Таким чином, книга стає не просто джерелом знань чи засобом задоволення інтелектуальних потреб людини, а перетворюється у важливий чинник культурного та суспільно-політичного життя.

Список використаної літератури

1. Губко О. До початків українського друкарства. *Архіви України*. 1969. № 3. С. 12-18.
2. Деліман В. В. Иван Федоров і початок друкарства. Кириличне друкарство в Україні. *Феномен бібліотек в сучасному світі: зб. матеріалів II Всеукр. наук.-практ. конф. із міжнарод. участю*, 30 верес., 2021. Маріуполь : МДУ, 2021. С. 36-40.
3. Запаско Я. П. Початки українського друкарства. Львів : «Центр Європи», 2000. 222 с.
4. Ільїн О. Брестська Біблія – одна з причин створення Острозької ? *Наук. зап. Остроз. Акад.* : виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. Острог, 2000. Т. 3. С. 30-31.
5. Ісаєвич Я. Першодрукар Иван Федоров і виникнення друкарства на Україні. Львів : Вища шк., 1983. 155 с.
6. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів : Вища шк., 2002. 519 с.
7. Ковальчук Г. І. Книжкові пам'ятки (рідкісні і цінні книжки) в бібліотечних фондах; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2004. 643 с.
8. Кралюк П. Острозька Біблія в контексті української та європейської культур. Острог : Острозька академія, 2006. 123 с.
9. Мельничук О. Концептуальні питання генези українського книгодрукування. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 40, т. 2. Київ, 2021, С. 57-62.
10. Новосілецький А. Острог на Волині : наук.-попул. нарис із найдавніших часів до початку XX ст. Острог : Остроз. акад., 1999. 160 с.
11. Огієнко І. Історія українського друкарства. Київ : Либідь, 1994. 448 с.
12. Овчинников В. Історія книги: еволюція книжкової структури. Львів : Світ, 2005. 420 с.
13. Острозька давнина: дослідження і матеріали ; під. ред. І. Мицька. Львів, 1995. 401 с.
14. Чайковська М. І. Книготворення на українських землях: *навч. посібн.* Київ: КНПУ ім. М. Драгоманова, 2022. 125 с.

References

1. Hubko O. Do pochatkiv ukrainskoho drugarstva. *Arkhivy Ukrainy*. 1969. № 3. S. 12—18
2. Deliman V. V. Ivan Fedorov i pochatok drugarstva. *Kyrylychne drugarstvo v Ukraini. Fenomen bibilotekv suchasnomu sviti: zb. materialiv II Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnarod. uchastiu*, 30 veres. 2021. Mariupol: MDU, 2021. S.- 3640.
3. Zapasko Ya. P. Pochatky ukrainskoho drugarstva. Lviv : «Tsentr Yevropy», 2000. 222 s.
4. Ilin O. Brestska Bibliia – odna z prychnyn stvorennia Ostrozkoj ? *Nauk. zap. Ostroz. Akad.* : vykhovannia molodoho pokolinnia na pryntsyapkakh khrystyianskoi morali v protsesi dukhovnoho vidrodzhennia Ukrainy. Ostroh, 2000. T.3. S. 30-31.
5. Isaievych Ya. Pershodrukar Ivan Fedorov i vynyknennia drugarstva na Ukraini. Lviv : Vyshcha shk., 1983. 155 s.
6. Isaievych Ya. Ukrainske knyhovydannia: vytyky, rozvytok, problemy. Lviv : Vyshcha shk., 2002. 519 s.
7. Kovalchuk H. I. Knyzhkovi pamiatky (ridkisini i tsinni knyzhky) v biblioteknykh fondakh; NAN Ukrainy, Nats. b-ka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Kyiv, 2004. 643 s.
8. Kraliuk P. Ostrozka Bibliia v konteksti ukrainskoi ta yevropeiskoi kultur. Ostroh : Ostrozka akademiia, 2006. 123 s.
9. Melnychuk O. Kontseptualni pytannia henezy ukrainskoho knyhodrukuvannia. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp.40, t. 2. Kyiv, 2021, S. 57-62.
10. Novosiletskyi A. Ostroh na Volyni : nauk.-popul. narys z naidavnishykh chasiv do pochatku XX st. Ostroh : Ostroz. akad., 1999. 160 s.
11. Ohienko I. Istoriiia ukrainskoho drugarstva. Kyiv : Lybid, 1994. 448 s.
12. Ovchinnikov V. Istoriiia knyhy: evoliutsiia knyzhkovoї struktury. Lviv: Svit, 2005. 420 s.

13. Ostrozka давнина: doslidzhennia i materialy ; pid. red. I. Mytsko. Lviv, 1995. 401 s.
14. Chaikovska M. I. Knyhotvorennia na ukrainskykh zemliakh: navch. posibn. Kyiv: KNU im. M. Drahomanova, 2022. 125 s.

UDC [123.1:130.2]:1(477)(092)

PREREQUISITES FOR THE EMERGENCE OF BOOK PRINTING IN UKRAINIAN LAND IN THE 16TH CENTURY AND ITS ROLE IN THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF CULTURE AND EDUCATION

Sulzhyk Yuliya – higher education student in the specialty 034 «Culturology»

Shatrova Maryna – associate professor, candidate of historical sciences,
Rivne State Humanitarian University, Rivne

A historiographical review of scientific research on the Ukrainian old printed book in the 90s of the 20th – early 21st centuries is proposed. The most significant works on the topic are taken into account. The most relevant scientific research topics are established: the old printed book in the historical and cultural process of Ukraine in the 16th century; the Ukrainian old printed book by types and genres; the Ukrainian old printed book in the library collections; the art of the Ukrainian old printed book.

Key words: history of Ukrainian culture, Ukrainian old printed book, Ukrainian book publishing, history of the book business.

Надійшла до редакції 17.06.2024 р.

UDC 539.175.1

БУДИНКИ І МЕМОРІАЛЬНІ МУЗЕЇ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Vusala Vali Mammadzade – PhD, Head teacher of Azerbaijan

Tourism and Management University
<https://orcid.org/0000-0002-3880-486X>
vusalemammedova@gmail.com

Беручи до уваги тенденцію останніх десятиліть, можна зазначити, що музеї можна назвати місцями зберігання не лише матеріальної, а й нематеріальної культурної спадщини. Зокрема, це можна віднести до музеїв літературного, театального та музичного профілю, оскільки поряд із матеріальними свідками перелічених музеїв досліджується, пропагується та демонструється їх роль у розвитку суспільства. Вважаємо за доцільне представити деякі музичні музеї, присвячені життю та творчості багатьох видатних діячів у галузі музики. Звичайно, неможливо обговорити тисячі таких музеїв, але необхідно надати інформацію про кілька цікавих музеїв, які стосуються кожної групи.

Ключові слова: музика, музей, меморіал, опера, диригент, експозиція

Countless museums have been established around the world dedicated to the lives and works of prominent figures in any field of music. There are house and memorial museums, museum-mansions of almost all great composers, wonderful performers. In May 2006, a ceremony was held for the unveiling of a bust of the great Azerbaijani composer Uzeyir Hajibeyli in Vienna, the capital of Austria. Five years later, in October 2011, a monument to Wolfgang Amadeus Mozart was erected in Baku, and the opening ceremony was attended by the President of the Republic of Azerbaijan, Ilham Aliyev, and the President of the Republic of Austria, Heinz Fischer.

It should be noted that the director of the Azerbaijan National Museum of art, artist, honored art worker Chingiz Farzaliyev and people's artist Natig Aliyev, who participated in the preparation of the monument to Mozart, were awarded the orders of the Republic of Austria at the Austrian Embassy in Azerbaijan in July 2015 for their project. Chingiz Farzaliyev was awarded Austria «Grand Honorary Order» by Ambassador Axel Wex, while Natig Aliyev received the «Golden Honorary Order» [1; 8].

In Vienna, the Mozart House Museum is located in the four-room apartment where the great composer lived as a tenant from 1784 to 1787. Many of Mozarts's friends used to visit this house, where the composer created numerous musical works. The museum was opened in 2006, on the eve of Mozarts;s 250 th anniversary. Currently, the museum covers not only the memorial apartment, but also the other 5 floors of the building. The exposition, built in the new halls, tells about the era of Mozart, the traditions and fashionable life of the capital of the Austrian Empire, as well as about Mozarts friends.

The museum is equipped with furniture sets typical of the end of the 18 th century. There are almost no personal belongings of Mozart in the museum. However, numerous documents and photographs, as well as original scores written by the composer himself, are displayed in the stands and showcases. And in the living room there is a clock by

ЗМІСТ

ВИТКАЛОВ С. В., ВИТКАЛОВ В. Г. «МОЛОДІЖНА» НАУКОВА ТВОРЧИСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	3
--	---

Розділ I. МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

БЕНЕДИК С. А., ШАТРОВА М. Б. ГРЕЦЬКА АНТИЧНА ІСТОРІОГРАФІЯ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО СТУДІЮВАННЯ	8
ПАРТОЛЮК М. Т., ШАТРОВА М. Б. УКРАЇНСЬКА РУКОПИСНА КНИГА XIV – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVII СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	11
СУЛЬЖИК Ю., ШАТРОВА М. Б. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ КНИГОДРУКУВАННЯ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVI ст. ТА ЙОГО РОЛЬ В ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ Й ОСВІТИ	18
МАММАДЗАДЕ V. V. БУДИНКИ І МЕМОРІАЛЬНІ МУЗЕЇ ВИДАТНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.	22
SARIYYA H. S. ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ЗРАЗКІВ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА СВІТОВОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ	26
GULNARA I. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОРМУЮЧОГО ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	30

Розділ II. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ДАВИДЧУК Д. РОЛЬ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ : ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ДИСКУРСІ.....	34
БАСЮК Д. П., ШАТРОВА М. Б. КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВОЛИНСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ПОШУК НОВИХ ФОРМ ЙОГО ПРЕЗЕНТАЦІЇ	43
БЕНДЮГ К., ВИТКАЛОВ В. Г. РОЗВИТОК ВІТЧИЗНЯНОЇ ІВЕНТ-СФЕРИ В УМОВАХ ВІЙНИ	48
БЄЛОЩУК А. Ф., ШАТРОВА М. Б. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ КЗ «РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА» ОБЛАСНОЇ РАДИ	53
БОГІЙЧИК С. М., ВИТКАЛОВ С. В. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯВОРІВЩИНИ В СТРУКТУРІ СЬОГОДЕННЯ	58
ДЕРКАЧ І. ДОСВІД ПРОЄКТНОГО КУЛЬТУРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА МІСТА ОСТРОГ	66
ШЛАПЧИНСЬКА М. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ СЕРПАНКОВОГО ТКАЦТВА СЕРЕД МОЛОДІ ЯК ФОРМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ДАВНІХ ТРАДИЦІЙ РІВНЕНСЬКОГО ПОЛІССЯ	71
ЧУПРИНА О. М. ТРАНСФОРМАЦІЇ В АРХІТЕКТУРІ МІСТА РІВНЕ	78
КРАЙЛЮК Л., ШЛАПЧИНСЬКА М. ОСОБЛИВОСТІ РЕСТАВРАЦІЇ СТАРОВИНИХ СПОРУД У РАДИВИЛІВСЬКОМУ ЕТНОПАРКУ «ЛАДОМИРІЯ»	83

**Розділ III. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ КРІЗЬ ПРИЗМУ
ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ**

ПАВЛОВСЬКА А. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МИСТЕЦТВІ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	89
ПОЛЬЧЕНКО Х. В. ХОРЕОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СПОСІБ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ АДАПТАЦІЇ.....	96
БРОНОВИЦЬКИЙ І. Л. ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ІННОВАЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ	103
ФЕДОРОВ О. СИНТЕЗ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ТА АУДІОВІЗУАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА.....	107
УЖИНСЬКИЙ М. Ю., РОКІЩУК І. І., ТАТАРНИКОВ П. А. СТАНДАРТИ ЯКОСТІ ЗВУКОВОГО МАТЕРІАЛУ : ЗАСОБИ ТА МЕТОДИ.....	114
РОДІНЧУК О. В. ВІЙНА І КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА	119
САВАНЧУК О. О. МИСТЕЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ДРАМИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	125

**Розділ IV. РЕГІОНАЛЬНА КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПРАКТИКА В КОНТЕКСТІ
СКЛАДНИХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ**

ЧУПРИНА О. М., САВАНЧУК О. О. КОЛІР ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ХУДОЖНИКОМ І ГЛЯДАЧЕМ	131
КРАЙЛЮК Л., САВАНЧУК О. МИКОЛА БЕНДЮК : ХУДОЖНИК-РЕСТАВРАТОР ТА ЙОГО ВНЕСОК У РЕСТАВРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ РІВНЕНЩИНИ.....	135
СОКОЛОВСЬКА Н., ГОРІНА Л. ПЕРЕКЛАДЕННЯ ТВОРЧІВ ДЛЯ БАНДУРИ : РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР.....	139
МЕНТІУЄВА У. ЕФЕКТИВНІ СПОСОБИ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ	146
HUSEYNOVA E. СОЦІАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК НАБУТТЯ УЧНЯМИ АКТИВНОЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ.....	149

CONTENTS

VYTKALOV S., VYTKALOV V. «YOUTH» SCIENTIFIC CREATIVITY THROUGH THE PRISM OF INTERCULTURAL COMMUNICATION	3
<i>Part I. HISTORICAL RETROSPECTIVE OF THE CULTURAL AND ARTISTIC PROCESS</i>	
BENEDICT S., SHATROVA M. ANCIENT GREEK HISTORIOGRAPHY	8
PARTOLIUK M., SHATROVA M. UKRAINIAN MANUSCRIPT BOOKS OF THE XIV – FIRST HALF OF THE XVII CENTURY: HISTORIOGRAPHY OF THE RESEARCH	11
SULZHYK Y., SHATROVA M. PREREQUISITES FOR THE EMERGENCE OF BOOK PRINTING IN UKRAINIAN LAND IN THE 16TH CENTURY AND ITS ROLE IN THE HISTORY OF THE DEVELOPMENT OF CULTURE AND EDUCATION	18
MAMMAZADE V. V. AND MEMORIAL MUSEUMS OF OUTSTANDING REPRESENTATIVES OF MUSICAL ART	22
SARIYYA H. S. WAYS TO USE SAMPLES OF NATIONAL AND WORLD ART IN THE LEARNING PROCESS OF ELEMENTARY GRADES	26
GULNARA I. INVESTIGATING THE IMPACT OF FORMATIVE ASSESSMENT ON STUDENT LEARNING IN HIGHER EDUCATION.	30
<i>Part II. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF CULTURAL CREATIVITY</i>	
DAVYDUCHUK D. THE ROLE AND FUNCTIONAL SIGNIFICANCE OF SOCIO-CULTURAL INSTITUTIONS DURING WAR: CHALLENGES AND PROSPECTS IN MODERN SOCIO-CULTURAL DISCOURSE	34
BASYUK D., SHATROVA M. CULTURAL POTENTIAL OF THE VOLYN REGION AND THE SEARCH FOR NEW FORMS OF ITS PRESENTATION	43
BENDYUG K., VITKALOV V. DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN EVENT SPHERE IN THE CONDITIONS OF WAR	48
BELOSHCHUK A. F., SHATROVA M. SOCIO-CULTURAL PRACTICES OF THE «RIVNE REGIONAL UNIVERSAL SCIENTIFIC LIBRARY» OF THE REGIONAL COUNCIL.	53
BOHIYCHYK S., VITKALOV S. CHARACTERIZATION OF THE SOCIO-CULTURAL POTENTIAL OF YAVORIV DISTRICT	58
DERKACH I.A. EXPERIENCE OF PROJECT CULTURAL MANAGEMENT IN THE ACTIVITIES OF THE STATE HISTORICAL AND CULTURAL RESERVE OF OSTROG.....	66
SHLAPCHYNSKA M. POPULARIZATION OF SILK WEAVING AMONG YOUTH AS A FORM OF PRESERVATION OF ANCIENT TRADITIONS OF RIVNE POLISSYA	71
CHUPRINA O. TRANSFORMATIONS IN THE ARCHITECTURE OF THE CITY OF RIVNE	78
KRAYLYUK L., SHLAPCHYNSKA M. FEATURES OF RESTORATION OF ANCIENT BUILDINGS IN THE RADIVYLIV ETHNOPARK «LADOMYRIYA»	83
<i>Part III. PEDAGOGICAL PROBLEMS OF MODERN HIGH SCHOOL</i>	
PAVLOVSKA A. IMPLEMENTATION OF MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN ART OF THE XXI	

CENTURY	89
POLCHENKO X. CHOREOGRAPHIC ACTIVITY AS A WAY OF INFORMATIONAL AND COMMUNICATIVE ADAPTATION	96
BRONOVYTSKYI I. THE MUTUAL INFLUENCE OF CHOREOGRAPHIC ART AND THE INFORMATION-CULTURAL SPHERE: TRANSFORMATIONS, INNOVATIONS AND PERSPECTIVES	103
FEDOROV O. SYNTHESIS OF CHOREOGRAPHIC AND AUDIOVISUAL ARTS	107
UZHYNSKYI M., ROKISHCHUK I., TATARNIKOV P. QUALITY STANDARDS FOR AUDIO MATERIAL: TOOLS AND METHODS	114
RODINCHUK O. WAR AND CULTURAL HERITAGE	119
SAVANCHUK O.O. ARTISTIC REFLECTIONS ON THE DRAMA OF WAR IN UKRAINE.....	125

Розділ IV. ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

CHUPRINA O., SAVANCHUK O. COLOR AS A MEANS OF CREATING AN EMOTIONAL CONNECTION BETWEEN THE ARTIST AND THE SPECTATOR.....	131
KRAYLYUK L., SAVANCHUK O. MYKOLA BENDIUK – ARTIST-RESTORER AND HIS CONTRIBUTION TO THE RESTORATION ACTIVITIES OF THE RIVNE REGION	135
SOKOLOVSKA N., HORINA L. TRANSLATION OF WORKS FOR BANDURA	139
MEHTIYEVA U. EFFECTIVE WAYS AND METHODS OF TEACHING ENGLISH IN PRIMARY GRADES	146
HUSEYNOVA E. ACTIVE POSITION AS AN IMPORTANT FACTOR IN PUPILS ACQUIRING AN ACTIVE CIVIC STANCE	149

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

АЛЬМАНАХ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА «АФІНА» КАФЕДРИ ІВЕНТ-ІНДУСТРІЙ,
КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА МУЗЕЄЗНАВСТВА РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК 23

Наукове редагування і коректура – *проф. Виткалов В.Г.*
Упорядкування, верстка та макет – *Виткалов С.В., Федорук Л.М.*
Відповідальний за випуск – *Виткалов В.Г.*

Підписано до друку 05.12.2024. Замовлення № 510/5.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. арк.18.17. Наклад 100 прим.

Адреса редакції: м. Рівне, вул. С. Бандери, 12
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства. Тел. 0 (362) 63-42-62

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ: Альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри івент-індустрій,
культурології та музеєзнавства РДГУ. Вип. 23 / За ред. проф. В.Г. Виткалова. Рівне : РДГУ, 2024. 157 с.

*Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, серія КВ № 15561-4033 Р.
Зареєстрованого Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.*

ISBN 978-966-8424-77-9

**ББК 71.0
УДК 08:168.522**

Видавничі роботи: ФОП Бреґін А.Р.
свідомство про державну реєстрацію ААБ № 750918 від 20.11.2012 р.
33009, м. Рівне, вул. Біла, 53, Г 2.
Адреса редакції: 33000, Україна, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12,
Рівненський державний гуманітарний університет,
Кафедра івент-індустрій, культурології та музеєзнавства